

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN İLK KLİNİK DENEYİM ÖNCESİ ANKSİYETE DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

Nilüfer ERBİL* Azize Nuran KAHRAMAN* Özgül BOSTAN*

Kabul Tarihi: 25.3.2005

ÖZET

Tanımlayıcı tipteki bu çalışma, hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin ilk klinik uygulama öncesi yaşadıkları durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ile bunları etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Ordu Sağlık Yüksek Okulu Hemşirelik Bölümü birinci sınıfında, 2003-2004 Eğitim- öğretim yılında öğrenim gören ve araştırmaya katılmayı kabul eden 35 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Klinik uygulama ünitelerine çıkmadan önce anksiyete düzeylerini belirlemek amacıyla Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği ve görüşme formu aracılığı ile veriler toplanmış ve verilerin analizi bilgisayarda SPSS 11.5 istatistik programında yüzdelik, ortalama, Kruskall Wallis testi ve Mann Whitney-U testi ile yapılmıştır. Araştırmada öğrencilerin durumluk anksiyete puanı ortalaması 57.62 ± 8.46 , sürekli anksiyete puanı ortalaması 28.54 ± 8.08 olarak saptanmıştır. Öğrencilerin ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu ile sürekli anksiyetesi arasında anlamlı fark olduğu ($\chi^2=9.295$, $df=2$, $P<0.01$) ve durumluk anksiyetesi arasında anlamlı fark olmadığı ($P>0.05$) saptanmış, hastadan hastalık bulaşma riski ile durumluk anksiyetesi arasında ise anlamlı fark olduğu ($MWU=2.000$, $P<0.01$) belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencisi, klinik deneyim, anksiyete.

ABSTRACT

Determination of the Level of Anxiety of Students of Nursing before the First Experience in Clinic

This descriptive research was done for determining the first degree students' level of "state" and trait anxiety they feel, and the factors that affect them. The research was applied to 35 students studying at the first degree in Ondokuz Mayıs University School of Health in 2003-2004, and accepting to participate in the research. The data were collected with "State and Trait Anxiety Inventory" and interview form for determining the level of anxiety before going to the clinic practice units, and the analysis of data was done with percentage, average, test of Kruskall Wallis and Mann Whitney U test in SPSS statistic program on computer. In the research, it was determined that the average point of students' "state anxiety" is 57.62 ± 8.46 , and the average point of "trait anxiety" is 28.54 ± 8.08 . It was found that there is a significant difference between the students' order in the family and trait anxiety ($KW=9.295$, $df=2$, $P<0.01$), and there is not a significant difference between the students' order in the family and state anxiety ($P>0.05$). It was found that there is a significant difference between the risk of being infected from the ill and state anxiety ($MWU=2.000$, $P<0.01$).

Keywords: Nursing student, clinic experience, anxiety.

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu Sağlık Yüksekokulu (Öğr.Gör.)

GİRİŞ VE AMAÇ

İnsan davranışlarının açıklanmasında önemli bir kavram olan anksiyete (kaygı), bireyde zorlanma sonucu oluşan aşırı enerjiye karşı gelişen psikolojik bir tepkidir. Anksiyete, insanın temel duygularından biri olarak kabul edilebilir. Durumluk anksiyete, bireyin içinde bulunduğu durumu, tehdit eden ve tehlike yaratan biçimde algılamasından kaynaklanır. Tehlikeli koşulların yarattığı bu durum, genellikle her bireyin yaşadığı geçici ve normal bir anksiyete olarak kabul edilir. Stresin yoğun olduğu zamanlar, duruma bağlı anksiyete seviyesindeki yükselme, stresin ortadan kalkmasından sonra düşer.

Sürekli anksiyete ise, doğrudan doğruya çevreden gelen tehlikelere bağlı olmayan, içsel kaynaklı bir anksiyete türüdür. Bireyin öz değerlerinin tehdit edildiğini zannetmesi ya da içinde bulunduğu durumları stresli olarak yorumlaması sonucu duyduğu anksiyetedir. Bu kişiler, sürekli olarak huzursuzluk içinde yaşayan ve genellikle mutsuz olan bireylerdir.

Tehlikeli koşulların yarattığı korku ve tedirginlik, bireyin yaşadığı geçici ve normal bir kaygı olarak kabul edilir. Kişinin o anda içinde bulunduğu duruma doğrudan doğruya bağlı olmayan sürekli kaygı ise bir kişilik özelliğini belirler. Sürekli kaygı, bireyleri birbirinden ayırt eden bir özelliktir (Öner ve Le Compte 1985).

Eğitim kişinin toplumsal ve bireysel yeteneklerinin geliştirilmesini amaç edinen, bir denetleme yapısı ve okul etkinliklerini de içeren sosyal bir süreçtir (Başaran 1997). Hemşirelik eğitimi, öğrencilere hemşirelik melseğini kazandırmayı amaçlayan planlı bir eğitim programıdır. Çoğu eğitim programlarında olduğu gibi okul ortamında gerçekleşmektedir. Hemşirelik öğrencileri bir üniversite öğrencisi ve genç olarak yaşadıkları çatışmaların yanı sıra okul ve hastane çevresinin

yarattığı birtakım sorunlarla da yüz yüze gelmektedirler. Hemşirelik eğitimi bu yönden oldukça stres yüklü bir eğitimidir. Böylesine stresli bir eğitim öğrencilerin anksiyete (kaygı) düzeylerini de etkilemektedir (Çam ve ark. 1998).

Bu çalışma hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin ilk klinik uygulama öncesi yaşadıkları durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ile bunları etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma, tanımlayıcı olarak planlanmış ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Ordu Sağlık Yüksekokulu (OSYO) hemşirelik bölümü birinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında OMÜ OSYO hemşirelik bölümü birinci sınıfında okumakta olan 44 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, öğrencilerin tamamının örnekleme alınması planlanmış ancak bazılarının araştırmaya katılmak istememesi nedeniyle 35 öğrenci üzerinde çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Soru formu ve Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği aracılığı ile veriler toplanmıştır. *Soru formunda*, öğrencilerin demografik özelliklerini ve hemşireliğe yaklaşımlarını belirleyici 17 soru bulunmaktadır. Buna göre formda öğrencilerin; yaş, ilk ve orta eğitiminin tamamlandığı yer, en uzun süre nerede yaşadığı, anne ve babasının eğitim durumu, kaçınıcı çocuk olduğu, lise sonrası kaçınıcı yılda ve kaçınıcı sırada okulumuza kayıt yaptırdığı, hemşire olmayı isteyip-istemmediği ve saygınlığını nasıl bulduğu, hastane deneyimi, bakım sorumluluğu, hemşirelerle iletişimi, sürekli bakım hizmeti almaya ihtiyaç duyan hasta deneyimi, bulaşma riski ve vücut atıklarının mesleki girişimlere etkisi yer almıştır.

Durumluk – Sürekli Kaygı Ölçeği, Spielberg ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş, Öner ve Le Compte (1985) tarafından Türkçe'ye çevrilerek geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçekte bireylerin kendi duygularını ifade etmede kullanabilecekleri 40 ifade bulunmaktadır. Bunlardan ilk yirmisi duruma bağlı kaygı düzeyini ölçmekte olup, her ifade için dört seçenek konularak puanlanmıştır. Bunlar: "Hiç"(1), "Biraz"(2), "Çok"(3), "Tamamıyla"(4) şeklindedir. Bu bölümde ifadeler doğrudan ve tersine dönmüş olarak ayrılmıştır. Tersine dönmüş ifadeler: 1., 2., 5., 8., 10., 11., 15., 16., 19., 20. maddelerdir. Doğrudan ifadelerin toplam puanından tersine dönmüş ifadelerin toplam puanı çıkarılarak elde edilen değere durumluk kaygı ölçeğinin değişmez değeri olan 50 sayısı eklenerek durumluk kaygı puanları elde edilmektedir. Ölçeğin 21'den 40'a kadar olan maddeleri bireyin sürekli kaygı düzeyini ölçmektedir. Yine her bir ifade için dört seçenek konularak puanlanmıştır. Bunlar: "Hemen hiçbir zaman"(1), "Bazen"(2), "Çok zaman"(3), "Hemen her zaman"(4) şeklindedir. Bu bölümde de yedi tane tersine dönmüş ifade bulunmakta olup bunlar: 21., 26., 27. 33., 36., 39. maddelerdir. Doğrudan ifadelerin toplam puanından, tersine dönmüş ifadelerin toplam puanı çıkarılarak, sürekli kaygı ölçeğinin değişmez değeri olan 35 eklendiğinde bireyin sürekli kaygı düzeyi elde edilmektedir.

Spielberger ve arkadaşları, ölçekten elde edilen 0-19 puanın *anksiyete olmadığı*, 20-39 puanın *hafif*, 40- 59 puanın *orta*, 60-79 puanın ise

ağır anksiyete anlamına geldiğini, puanı 60 ve üstünde olan bireylerin *profesyonel yardıma gereksinimleri olduğunu* belirtmektedirler.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan öğrencilerden, Ordu Devlet Hastanesindeki ilk klinik uygulama günü olan 29.03.2004 tarihinde, çalıştıkları ünitelere gitmeden önce sabah saat 08.00'de seminer odasında, araştırmacıların gözetiminde literatür doğrultusunda hazırlanan soru formu ile durumluk ve sürekli kaygı ölçeğini doldurmaları istenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizi SPSS 11.5 istatistik programında yüzdeler, ortalama, Kruskal Wallis testi ve Mann Whitney-U testi ile bilgisayarda yapılmıştır.

Araştırmanın Etik Kuralları

Araştırmaya başlamadan önce öğrencilerin sözlü katılım onayı alınmış, araştırmanın amacı açıklanmış, gizlilik duygusuna saygı gösterilmiş, sakin ve rahat bir ortamda araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Genellenebilirliği

Araştırma, OMÜ OSYO hemşirelik bölümü birinci sınıfında okumakta olan öğrencilerle sınırlıdır ve araştırma sonuçları bu öğrencilere genellenebilir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Öğrencilerin %45.7'sinin ilk-öğrenimlerini, %54.3'ünün ortaöğrenimlerini il merkezinde yaptığı, %45.7'sinin il merkezinde yaşadığı, %71.4'inin annesinin ve %48.6'sının babasının ilköğretim mezunu olduğu ve %48.6'sının ailenin ilk çocuğu olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Sosyo-Demografik Özellikler (n=35)	S	%
<i>İlköğretim gördüğü yer</i>		
Köy	7	20.0
İlçe	12	34.3
İl	16	45.7
<i>Ortaöğretim gördüğü yer</i>		
Köy	1	2.9
İlçe	15	42.9
İl	19	54.3
<i>En uzun yaşanılan yer</i>		
Köy	6	17.1
İlçe	13	37.1
İl	16	45.7
<i>Anne eğitim durumu</i>		
İlköğretim mezunu	25	71.4
Ortaöğretim mezunu	8	22.9
Yükseköğretim mezunu	1	2.9
Yok	1	2.9
<i>Babanızın eğitim durumu</i>		
İlköğretim mezunu	17	48.6
Ortaöğretim mezunu	11	31.4
Yükseköğretim mezunu	7	20.0
<i>Kaçıncı çocuk olduğu</i>		
Birinci	17	48.6
İkinci	7	20.0
Üçüncü ve üzeri	11	31.4

Tablo 2’de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin hemşirelik mesleğine yaklaşımları incelendiğinde; %45.7’sinin lise eğitimini bitirdikten 2 yıl sonra okulda öğrenim görmeye hak kazandığı, %42.9’unun okulu 10. ve daha sonraki sıralarda tercih ettiği belirlenmiştir. Tercih etme sırası ile durumluk ve sürekli anksiyete puanlarının karşılaştırılması sonucu gruplar arası fark anlamlı bulunmamıştır (P>0.05). Öğrencilerin %71.4’ünün hemşire olmaya istekli oldukları, %71.4’ünün hemşirelik mesleğini “orta düzeyde” prestijli bulduğu, durumluk ve sürekli anksiyete puanları ile mesleğin prestiji hakkındaki düşünceleri karşılaştırıldığında gruplar arası anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (P>0.05). Öğrencilerin okul öncesi dönemde;

%34.3’ünün ailesinde ve %31.4’ünün yakın çevresinde bulunan bir hemşire ile iletişimde bulunduğu belirlenmiştir.

Ülkemizin sağlık problemlerinin belirlenmesinde hemşirelerin aktif rol almamaları, mesleki eğitimde standardizasyonun olmaması, görev tanımları dışında istihdam edilmeleri ve kendi mesleklerine ait yasalarının yetersiz olması ve mesleğin değerinin topluma verdiği katkı ile ölçülmesinden dolayı, hemşirelerin toplumdaki prestijini olumsuz yönde etkilemektedir (Velioğlu 1986, Yiğit 1994, Salvage 1993, Aksayan ve Cimete 1997). Bahar ve Keskin’in (1996) hemşirelik öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada, öğrencilerin % 63.08’i toplumun kendi mesleklerine ilişkin yargılarının olumlu, %38.92’si ise olumsuz olduğunu ifade

ettikleri saptanmıştır. Altuğ Özsoy ve ark. (1999) hemşirelik öğrencilerinin toplumda hemşirelik imajının %60.6 oranında olumsuz olarak değerlendirdiğini belirlemiştir. Başka bir çalışmada ise, hemşirelerin çalışmalarını etkileyen olumsuz faktörlerin %12.1 oranında toplumun mesleğe ilişkin olumsuz değer yargıları olduğu belirlenmiştir (Haytural ve Atalay 1990). Literatür bilgileri, bu çalışmada bulunan, toplumda hemşirelik prestijinin olumsuz olması ile ilgili bulunan sonucu destekler niteliktedir.

Öğrencilerin %77.1'inin daha önce hastane deneyimi olduğu, %54.3'ünün hasta bakım sorumluluğu almadığı, %62.9'unun çevresinde bakıma ihtiyacı olan hastaların olmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %94.3'ünün

hastadan hastalık bulaşma riski korkuları olduğu, %60.0'nin hasta atıklarının mesleki girişimlerini engelleyebileceğini ifade ettikleri saptanmıştır. Okul öncesi hastane deneyimi, iletişimde olunan hemşirenin olması, daha önce hasta bakım sorumluluğu, sürekli bakım ihtiyacı olan tanıdığı varlığı, vücut atıklarının mesleki girişimi engelleme düşüncesi ile, durumluk ve sürekli anksiyetesi arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($P>0.05$). Öğrencilerin hastanede kendilerine hastalardan hastalık bulaşabileceği düşüncesinin, durumluk anksiyetelerini etkilemesi konusunda, hastane ve hastalık hakkında çevreleri ya da medya aracılığı ile edindikleri bilgilerin etkili olduğu düşünülebilir.

Tablo 2. Öğrencilerin Hemşirelik Mesleğine, Hastaneye ve Hastaya Yaklaşımlarına Göre Dağılımı

Mesleğe, Hastaneye ve Hastaya Yaklaşım Özellikleri (n=35)	S	%
<i>Kaç yıl sonra kayıt yaptırınız?</i>		
İlk yıl kayıt yaptıran	12	34.3
İkinci yıl kayıt yaptıran	16	45.7
Üç ve üzeri yıl sonra kayıt yaptıran	7	20.0
<i>Bu okul kaçınıcı tercihiniz?</i>		
İlk 5 içinde	9	25.7
5-10 içinde	11	31.4
10 ve üzeri	15	42.9
<i>Hemşire olmayı istiyor musunuz?</i>		
İstiyorum	25	71.4
İstemiyorum	3	8.6
Kararsızım	7	20.0
<i>Hemşireliğin prestijini hangi düzeyde buluyorsunuz?</i>		
Düşük	8	22.9
Orta	25	71.4
Yüksek	2	5.7
<i>İletişimde olduğunuz hemşire var mı?</i>		
Hayır	12	34.3
Ailemde var	12	34.3
Yakın çevremde	11	31.4
<i>Okul öncesi hastane deneyiminiz var mı?</i>		
Evet(Muayene, hastanede yatış, refakat)	27	77.1
Hayır	8	22.9
<i>Hasta bakım sorumluluğu aldınız mı?</i>		
Hayır	19	54.3
Evet	16	45.7
<i>Çevrenizde sürekli bakım ihtiyacı olan tanıdığınız var mı?</i>		

Hayır	22	62.9
Ailemde var	8	22.9
Yakın çevremde var	5	14.3
<i>Hastadan hastalık bulaşma riski sizi korkutuyor mu?</i>		
Evet	33	94.3
Hayır	2	5.7
<i>Vücut atıkları ile uğraşmanın mesleki girişimlerinizi engelleyeceğini düşünüyor musunuz?</i>		
Evet	21	60.0
Hayır	14	40.0

Tablo 3'te uygulama amacıyla ilk kez kliniğe çıkan hemşirelik öğrencilerinin durumluk anksiyete puanı ortalaması 57.62 ± 8.46 , sürekli anksiyete puan ortalaması 28.54 ± 8.08 olarak saptanmıştır. Sürekli anksiyete puan ortalamaları "hafif" düzeyde iken, durumluk anksiyete puan ortalamaları "orta" düzeyde bulunmuş, ilk kez klinik uygulamaya çıkmanın öğrencilerde anksiyeteyi yükselten bir etken olduğu görülmüştür.

Klinik uygulama amacıyla hastaneye ilk kez giden birinci sınıf öğrencilerinin diğer zamanlarda olduğundan daha yüksek düzeyde anksiyete yaşadıkları düşünülmektedir. Öğrencilerin hemşirelik, hasta ve hastaneye karşı yaklaşımları ile, sürekli ve durumluk anksiyete puanları karşılaştırıldığında anlamlı fark bulunamamıştır ($P > 0.05$). Öğrencilerin ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu ile sürekli anksiyetesi arasında anlamlı fark olduğu ($KW=9.295$, $df=2$, $P < 0.01$) ve durumluk anksiyetesi arasında anlamlı fark olmadığı ($P > 0.05$) saptanmıştır. Hastadan hastalık bulaşma riski ile durumluk anksiyetesi arasında anlamlı fark olduğu ($MWU=2.000$, $P < 0.01$) ve sürekli anksiyetesi arasında anlamlı fark olmadığı ($P > 0.05$) belirlenmiştir.

Birey meslek seçimi ile en iyi yapabileceğini düşündüğü faaliyetlerle kendisini en üst doyuma ulaştıracağına inandığı alana yönelir. Meslekte başarı için, bireyin fiziksel özelliklerinin yanında mesleğe yakınlığının da olması

gerekir. Ancak günümüzde meslek seçiminin, üniversite giriş sınavı ile rastlantısal olarak gerçekleştiği de bilinen bir gerçektir. Bireyin tüm yaşamını etkileyecek olan meslek seçim kararının sınav sonucuna göre ve rastlantısal olarak olması, bölümü veya mesleği tanımadan ve istemeden okuyan kişilerin sayıları da artmıştır (Khorshid ve ark. 1992, Khorshid ve Ulufur 1993, Tezel ve Aslan 2002). Öğrencilerin hemşirelik mesleğini alt sıralarda tercih etmelerine rağmen, okula başlamalarının ikinci yarısında yapılan bu çalışmada, %71.4'ünün hemşire olmayı istediklerini ifade ettikleri belirlenmiştir. Bulunan sonucu, öğrencilerin öğrenimleri ile birlikte, mesleği tanımaya başladıktan sonra sevdikleri şeklinde yorumlayabiliriz.

Öğrencilerin durumluk anksiyetesini aşağı seviyelere çekmek için kliniğe oryantasyon programının yapılması gereklidir. Başarılı bir öğrenim, öğrencinin öncelikle bulunduğu ortamı tanınması ve bu ortamda kendini rahat hissetmesi, ekip üyelerini tanınması, kendini ekibin bir parçası gibi hissetmesi ile sağlanabilir. Durumluk anksiyetesinin yüksek olması, öğrenime olumsuz etkisi ile ve öğrencinin hastasına yaklaşımında engelleyici rolü olduğu ve yanlış yapma olasılığını artırdığı düşünülürse, kliniğe oryantasyon programının önemi daha iyi anlaşılır (Uyer 1992).

Tablo 3. Öğrencilerin Durumluk ve Sürekli Anksiyete Düzeyleri

Ölçekler	S	X	SS
Durumluk Anksiyete	35	57.62	8.46
Süreklilik Anksiyete	35	28.54	8.08

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bulunan sonuçlar doğrultusunda öğrenciler klinik uygulamaya gitmeden önce anksiyete düzeyinin en alt seviyeye düşürülmesi için önerilerimiz:

-Klinik başhemşiresi, hemşireleri, hekimleri, diğer görevliler ile öğrencilerin klinik uygulama öncesinde tanıştırılmasının sağlanması,

-Kliniğin fizik yapısı, araç-gereçler, hasta tipleri, yapısal ve

yönetsel özelliği, rutini, kliniğe özel işlemler, kurallar ve öğrencilerden beklentiler ile ilgili öğrencilerin bilgilendirilmesi,

-Öğrencilere klinikte gereksinimlerini karşılayabilecekleri ortamların gösterilmesi,

-Hasta tanıtımı amacıyla kliniğin en sakin çalışma saatlerinde hasta vizitinin yapılması şeklindedir.

KAYNAKLAR

Aksayan S, Cimete G (1997). “Herkesine Sağlık” hedefine yönelik bir hemşire eğitimi programı önerisi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi (1):53-63.

Altuğ Özsoy S , Uysal A, Bayık A ve ark. (1999). Hemşire öğrencilerin mesleğe ilişkin görüşlerinin ileriye dönük incelenmesi. VII. Ulusal Hemşirelik Kongresi, 22-24 Haziran, Erzurum, s.345-350.

Bahar Z, Keskin S (1996). Öğrencilerin hemşirelik mesleğini seçme nedenleri ve kendi mesleklerine ilişkin görüşleri. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 12(2):45-55.

Çam O, Khorshid L K, Altuğ Özsoy S (1998). Öğrencilerin çalışma davranışı, sınav kaygısı ve benlik saygısının başarı üzerine etkisinin incelenmesi. Uluslararası Katılımlı VI. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kongre Kitabı, Damla Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s.355-362.

Haytural H, Atalay M (1990). Hemşirelerin bağımlı-bağımsız işlevlerinden en çok hangilerini yerine getirdiklerinin saptanması. II. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, s.568-575.

Khorshid LK, Eşer İ, Demir Ü ve ark. (1992). Lise son sınıf kız öğrencilerinin

hemşirelik mesleğini tercih etme durumlarının incelenmesi. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Sivas, s. 831-837.

Khorshid LK, Ulufer F (1993). Hemşirelik Mesleğini seçen öğrenciler hemşireliği ne kadar biliyorlar? Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 9(3):21-27.

Öner N, Le Compte A (1985). Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı. İstanbul, 2. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, No: 333.

Salvage J (1993). Hemşirelikte Etkinliğe Doğru Eylem: Herkesine Sağlık Hedefinin Desteklenmesi Amacıyla Hemşirelik ve Ebeliğin Güçlendirilmesi. Çev. Ed. Saadet Ülker, Aydoğdu Ofset, Ankara.

Tezel A, Arslan S (2002). Erzurum Sağlık Yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinin mesleklerini seçmeye ve mesleğe ilişkin görüşleri. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 5(2):39-45.

Uyer G (1992). Hemşirelikte Klinik Öğretim. Hatipoğlu Yayınları, Ankara.

Velioglu P (1986). Hemşireliğin geleceği. Hemşirelik Bülteni 2(6):1-3.

Yiğit R (1994). Hemşirelik. Türk Hemşireler Dergisi 44(2):9-11.